

Дем'янишин Василь, Клапків Юрій. Соціально-економічні мотиви участі в фінансовому шахрайстві на ринку страхових послуг. *Економічний дискурс*. 2020. Випуск 2. С. 66-74.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-2-7>

УДК 368.021: 343.72
JEL Classification G22

Дем'янишин Василь

д.е.н., професор, професор
кафедра фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

E-mail: v.g.demianyshyn@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2140-1925

Клапків Юрій

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедра фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

E-mail: j.klapkiv@tneu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-9771-5357

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ МОТИВИ УЧАСТІ В ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВІ НА РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Анотація

Вступ. Проблематика фінансового шахрайства, зокрема на ринку страхових послуг, та мотиви участі у ньому окремих учасників, які здатні розпізнати можливу фінансову піраміду та відмовитись від участі у ній, є особливо актуальною на сучасному етапі розвитку українського суспільства. У розвинених країнах проблемам залучення та мотивам участі у фінансових пірамідах приділяється значно більше уваги, ніж в Україні, де потенційний споживач фінансового продукту, залишається часто сам на сам із проблемою після закриття шахрайського проекту.

Методи. Методологічною основою статті є діалектико-матеріалістичний підхід, а під час дослідження застосовано спеціальні загальнонаукові методи: аналізу та синтезу – при визначенні мотивів участі та взаємозв'язків учасників у фінансовій піраміді; історико-правовий – при розкритті досвіду та наслідків поширення шахрайства, зокрема на прикладі Албанії.

Результати. В статті здійснюється спроба оцінки чинників, що мають вплив на відносно свідому участь споживача у фінансових проектах із чіткими ознаками фінансової піраміди, яку ми трактуємо як: «діяльність підприємства фінансової сфери, що полягає в прийнятті фінансових коштів для інвестування з високим рівнем повернення (принаймні на рівні декларування); однак ця мета не реалізується взагалі або в достатній мірі, що спричиняє спіраль втрат». Виокремлюються мотиви залучення до структур, де у період функціонування виплати зобов'язань проводяться з поточних вкладень нових клієнтів (інвесторів або партнерів), та чинники, що обумовлюють залучення до таких структур колеги, родини, друзів і знайомих та їх фінансових ресурсів

Перспективи. Агресивний маркетинг, що декларує надзвичайні прибутки, настільки великі, що своїми розмірами вони виключають раціональне мислення та усвідомлення справедливості розподілу чи фінансового збагачення, в репрезентації знаменитостей, які автентифікують запропоновані зобов'язання у поєднанні із рівнем нормативно-правового регулювання та фінансовою грамотністю населення, формують значні перспективи для подальших досліджень даної тематики. Така ситуація дозволяє прогнозувати значну кількість нових учасників фінансових пірамід та загострення проблематики фінансового шахрайства.

Ключові слова: страхування, фінансова піраміда, шахрайство, мотиви, чинники.

Вступ.

Незважаючи на неодноразове оприлюднення засобами масової інформації проблеми функціонування фінансових пірамід як незаконних інвестицій, масу публікацій у пресі та соцмережах і телепередачах, що показують багато негативного досвіду обдурених людей, ця проблема не була систематично вирішена.

Негативне сприйняття фінансового середовища, а особливо парабанківської сфери, обумовлено зловживанням та шахрайством на ринку фінансових послуг. Фінансові піраміди можна віднести до основного негативного суспільного чинника, що обмежує розвиток фінансового ринку саме в аспекті сприйняття через потенційного клієнта фінансової послуги.

Фінансові піраміди реалізуються через різноманітні компанії, що зараховують себе до фінансового ринку. Особливої уваги дане питання заслуговує в контексті формування ринку страхування життя України, де новостворені компанії через різноманітні варіанти продажу власних продуктів фактично працюють над формуванням мереж, часто із усіма ознаками фінансової піраміди. Адже основні видатки пов'язані саме з провізією та агентською винагородою, що пояснюється часом реалізації основних виплат, який договором обумовлений за більшістю страхових продуктів лише через два-три десятиліття. Страхова виплата має місце переважно на момент закінчення дії договору накопичувального страхування життя, основна маса яких закінчується в обумовлений договором термін, чи в чітко окреслений момент досягнення певного віку застрахованим, і лише незначна частина, у разі реалізації страхового випадку в процесі дії договору. За умови ж постійного збільшення кількості клієнтів та мережі, навіть у разі серйозних фінансових прорахунків, в процесі дії основного портфеля договорів є можливість здійснення виплат новими надходженнями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемі шахрайства у страховій сфері присвячені наукові праці таких вчених, як: В. Андрущенко, О. Барановський, А. Єрмошенко, Т. Радіонова, О. Козьменко, О. Кнейслер, В. Левченко, В. Тринчук та ін.

Практичні дослідження проблеми боротьби із страховим шахрайством переважно націлені на шахрайство, основною метою якого є обман страхової компанії недобросовісним клієнтом, який спрямований на неправомірне збільшення страхової виплати або її безпідставне отримання.

В 2008 році Тімоті Гайтнер, колишній голова відділення ФРС в Нью-Йорку, на засіданні Економічного Клубу (Economic Club) представив драматичний образ ситуації в галузі парабанківських інституцій. Парабанківська фінансова система зросла до значних розмірів, особливо у сфері грошового ринку та фондів. На думку Тімоті Гайтнер, шкала ризику і відносна відсутність ліквідності активів, якими фінансуються короткострокові зобов'язання, викликала чутливість багатьох установ [1; 14]. Проблеми функціонування парабанківських інституцій знаходяться поза межами системи технічного нагляду центральних банків, а отже і контроль за ними носить більш формальний характер [2].

Мета.

Метою дослідження є виокремлення соціальних та економічних мотивів участі в фінансових пірамідах клієнтів, зокрема виявлення мотивів участі в них окремих учасників, потенційних ошуканих, аналіз зарубіжного досвіду боротьби із поширенням фінансового шахрайства, а також розкриття особливостей його розповсюдження.

Методологія дослідження.

Методологічною основою статті є діалектико-матеріалістичний підхід, а під час дослідження застосовано такі спеціальні загальнонаукові методи: аналізу та синтезу – при визначенні мотивів участі та взаємозв'язків учасників у фінансовій піраміді; історико-правовий – при розкритті досвіду

та наслідків поширення шахрайства, зокрема на прикладі Албанії.

Результати.

В нашому трактуванні, фінансову піраміду можна висвітлювати як: «діяльність підприємства фінансової сфери, що полягає в прийнятті фінансових коштів для інвестування з високим рівнем повернення (принаймні на рівні декларування); ця мета, однак, не реалізується взагалі або в достатній мірі, що спричиняє спіраль втрат». У період функціонування фінансової піраміди виплати капіталу, що вилучається, і відсотків проводяться з поточних вкладень нових клієнтів (інвесторів або партнерів).

Це визначення включає як класичні піраміди «схема Понці», так і фінансові інституції, які частково приносять дохід, але через деякий час не в стані погасити зобов'язання перед вкладниками (інвесторами, партнерами). Як правило, такого роду інституції працюють без необхідної ліцензії, хоча існують винятки (наприклад, BLMIS Бернарда Медоффа у США чи WG1 в Польщі) [3].

Сучасні фінансові піраміди (піраміда Медоффа) мають горизонтальну структуру. Так само, як у класичних фінансових пірамідах (ланцюгових) – розростання продовжується до тих пір, доки нові грошові надходження перевищують суму виплат, у тому числі належних відсотків. В основі їх успіху є довіра інвесторів, клієнтів.

Частина інвесторів не усвідомлює причини приреченості даної системи на крах, навіть осмислюючи принципи нарощення відсотків. Кількість учасників в класичній піраміді повинна збільшуватись у геометричній прогресії та має свої фізичні обмеження. Фінансові піраміди, як правило, не створюють ніякої доданої вартості.

Історичний аналіз показує, що всі фінансові піраміди падають в результаті втрати довіри, наступає обмеження вхідних фінансових потоків, і, як наслідок, – банкрутство.

Шахрайство є дією абсолютно свідомою, що має на меті одержання економічної вигоди обманним шляхом, у відповідності із законодавством [4]. Доказовою базою, на основі якої відбувається припинення шахрайських дій, можуть бути зібрані сфальшовані чи неправдиві документи, несумісні з істиною, чи підтасовані факти, а також відсутність чіткості та прозорості дій компанії або її менеджменту [5].

Основна мета шахрайства – це бажання отримати фінансові кошти в простий і швидкий спосіб. Важливо розрізнити і розподіляти границю між двома поняттями, якими є економічний злочин та фінансове шахрайство. Злочини чітко визначені в кримінальному кодексі, в той час, коли шахрайство стає злочином тоді, коли знаходить своє підтвердження, і лише тоді можливі санкції. Частина учасників, акцентуючись у діяльність фінансової піраміди, навіть із фінансовою чи юридичною освітою, усвідомлюють характер даної інституції та через недостатність у суспільстві конкретності визначення та використання даних категорій, не бачать в цьому жодної моральної чи соціальної проблематики [6]. Не усвідомлюють соціально-економічний ефект їх «інвестиційної діяльності» та вважають залучення нових учасників ефективним методом збагачення [7].

З точки зору критерію типів шахрайств, що виникають у діяльності фінансових пірамід можна виділити наступні:

– періодична виплата відсотків (доходів від інвестицій) при паралельній втраті ресурсу ввіреного капіталу і функціонування чорної бухгалтерії або витік з інституції капіталу і призупинення виплат відсотків (доходу) для інвесторів;

– концентрація маркетингу на обраній цільовій групі клієнтів або орієнтація на фінансові послуги, на які не поширюється компетенція органів нагляду [8];

– відсутність розкриття інформації про діяльність, часткове розкриття або висвітлення неправдивої інформації, яку часто називають «творчий бухгалтерський облік» [9].

Пірамідам XXI століття, особливо інвестиційним, характерне розбудоване інформативне забезпечення із створенням власних нереєстрованих платіжних систем, що дозволяють фактично

24 години на добу отримувати доступ до інформації про власне віртуальне збагачення. Реалізується це через створення відповідних сайтів та мобільних додатків схожих за дизайном і властивостями на аналоги банківських інституцій.

Фінансові піраміди також стараються залучити ресурси клієнтів, які мають капітали з недокументованих джерел, в більшості це кошти зароблені закордоном, існування яких важко довести, а відповідно претензія щодо їх втрати фактично є неаргументованою [10].

Однак бажання швидкого отримання прибутку за короткий час спокушає нових клієнтів-інвесторів та заохочує ризиковані фінансові кроки. Тим часом, ринок фінансових послуг та продуктів також залучає шахраїв, пропонуючи незаконні інвестиції та приваблює можливістю отримати значні прибутки за короткий час [11].

Клієнти часто не знають про ризик, пов'язаний з організацією, якій вони довіряють кошти, не перевіряють її, а радше довіряють рекомендаціям друзів або піддаються чарівності особи, яка проводить маркетингову презентацію. Однією з таких незаконних інвестицій є «Фінансова піраміда». Перша масштабна фінансова піраміда під назвою «Компанія з обміну цінних паперів» була створена Чарльзом Понзі [12].

Фінансова піраміда – це фінансова структура, в якій прибуток конкретного учасника безпосередньо залежить від внесків наступних учасників, які знаходяться дещо нижче в ієрархії цієї структури [13]. Механізм функціонування фінансових пірамід полягає у залученні якомога більшої кількості учасників своїми засновниками, яких заохочують обіцяні прибутки та виплати. Зазвичай організатори заохочують учасників фінансової піраміди залучати нових учасників.

Компанії, які створюють свій бізнес на основі фінансової піраміди, не інвестують грошей інвесторів. Вони лише роблять вигляд, що вкладають гроші, щоб приховати свою справжню природу та факт, що прибутки учасників надходять, насамперед, від виплат наступних членів. На практиці можуть надаватись фінансові послуги, що мають обернений цикл споживання, зокрема до них можна віднести страхування життя, де основні виплати віддалені у часі. Для досягнення своїх цілей та діяльності фінансова піраміда потребує лавинного припливу грошових коштів нових членів. Це призводить до того, що рано чи пізно такий бізнес руйнується.

Відповідно до домовленостей про оплату, перші учасники піраміди заохочують наступних приєднатися, розраховуючи на нібито прості, надійні та високі прибутки. Чим більше організаторам вдасться продовжити термін нових платежів і чим вищий їх рівень, тим більше учасників стане жертвами, коли фінансова піраміда обвалиться. Вони часто втрачають більшість або навіть усі довірені кошти, адже насправді прибутки, які показує організатор піраміди, є «паперовими» (сертифікати), орієнтованими на старше покоління, наприклад, із прив'язкою до золота чи ювелірних виробів, аналогічно діють і більш сучасні із «віртуальними» доходами що відображаються у відповідних телефонних додатках [14], де демонструється невпинне зростання даного «рахунку».

На початковій стадії піраміди фактично можуть бути виплачені дані кошти, отоварені сертифікати, отримані дивіденди. Виведення прибутку на початковому етапі існування піраміди, звичайно, спрямоване на підтримання піраміди протягом певного періоду часу, щоб отримати більше нових клієнтів та заохотити подальші депозити. Учасники нелегальної інвестиції часто абсолютно не знають про справжній характер діяльності. Вони допомагають накопичити якомога більше коштів від своїх фінансових надходжень до такої піраміди.

Класичними економічними мотивами попиту домогосподарств на фінансові піраміди є: зростаючі потреби у споживанні та інвестуванні; низькі поточні доходи; відсутність навиків довгострокового заощадження; обмежений доступ та незначний дохід реальних фінансових інституцій; нерозвиненість ринку цінних паперів [10].

Сприяють залученню в сумнівні інвестиційні проекти вітчизняні особливості розвитку фінансового усвідомлення сучасного капіталізму. Можна виокремити формування доволі первинної фінансової культури потенційного учасника на основі системи чинників (рис. 1).

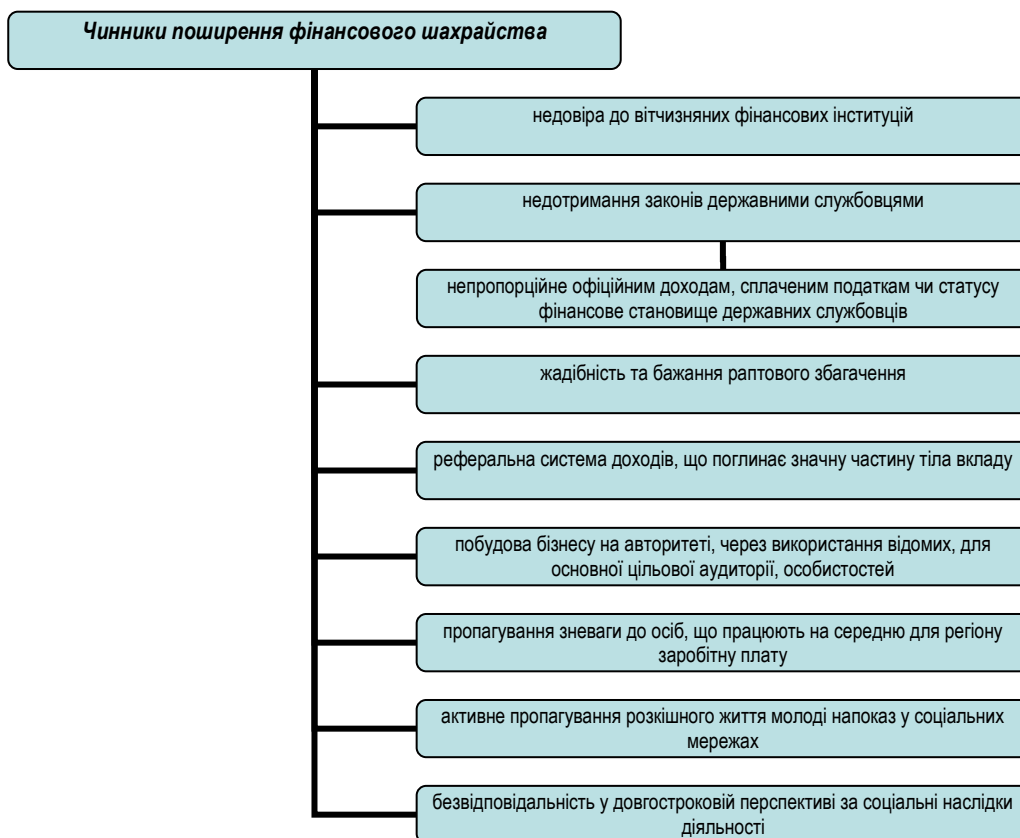

Рис. 1. Чинники поширення фінансового шахрайства*

*Джерело: побудовано автором на основі [10].

В більшості випадків, інвестування здійснюється заробленими батьками чи родичами грошовими коштами, фактично відбувається психологічний розподіл між невластими фінансами під ризиком та особистим «доходом» від залученої інвестиції чи укладеного договору накопичувального страхування життя. Створення ж моди серед молоді на подібну фінансову успішність навіть у разі фінансового колапсу піраміди повинно мінімізувати кількість постраждалих, через небажання визнання власної фінансової безграмотності та жадоби, і відсутності документів, що підтвердили б первинну наявність вкладених фінансових ресурсів.

Компанії страхування життя, які мають ознаки фінансової піраміди та можуть здійснювати підозрілу інвестиційну діяльність, часто характеризуються такими особливостями:

- новоствореність – фактично діяльність лише на отримання платежів, без виплат;
- непрозорість інформації про засновників;
- непропорційна комісійна винагорода та використання значної ієрархічної системи у продажах страхового продукту;
- інвестиційний дохід, що значно перевищує середній відсоток на депозит з даної валюти.
- слабе орієнтування продавця фінансової послуги в умовах договору та його значне фінансове зацікавлення;
- обов'язок придбання страхової послуги з метою отримання права до отримання комісійної винагороди з подальшого продажу страхових продуктів.

Сучасні системи фінансового захисту та гарантій на фінансовому ринку не усувають діяльність та негативні наслідки фінансових пірамід, що утруднює функціонування справжніх фінансових інституцій та чинить суттєвий вплив на прийняття рішення фізичними особами щодо фінансових послуг. Державні органи нагляду повинні дбати про фінансову безпеку своїх громадян та реально це можливо лише на рівні офіційно зареєстрованих фінансових інституцій. Використання ж псевдоплатіжних систем та інституцій, зареєстрованих в офшорах, фактично перекладає цю проблематику на фінансову грамотність та жадобу громадян аж до моменту колапсу фінансової піраміди.

Водночас, як засвідчує досвід краху фінансової піраміди в Республіці Албанія в 1997 році, подібна політика невтручання може призвести до масових громадських безладів, соціальних революцій чи громадянської війни. Так, у 1996 році в цій країні фінансові піраміди почали банкрутувати, а частина громадян звинуватила представників уряду в участі у даному шахрайстві. Масові протести розпочались із міста Вльори на півдні країни та поширились аж до столиці Тірани, в процесі мало місце знищення державних будівель, архівів та пограбування значної частини підприємств.

На початку 1997 року почали банкрутувати фінансові піраміди – інвестиційні компанії та частина потенційних інвесторів почали переходити в інші компанії, що все ще пропонували значні доходи. Фірма Судя (Sudja) 19 листопада 1996 року одна із перших перестала виплачувати здійснювати виплати за зобов'язаннями, а її голова правління – Максуде Кадена (Maksude Kadena) зникла разом із фінансовими коштами, через декілька днів за кордон втік Александер Грунґасі (Aleksander Grujnasi), голова правління Grujnasi Investment Company, прихопивши із собою 13 млн. доларів США. Частині менеджменту також вдалось утекти за кордон, в тому числі вдалою була втеча із 0,5 млн. доларів США із порту в Вльори в ніч з 9 на 10 січня 1997 року, використовуючи плавзасіб.

Так, як влада відмовилась покривати подібні збитки, розлючений натовп у місті Люшні підпалив мерію і атакував відділення поліції, чим розпочав революцію. Хоч в лютому Парламент заборонив діяльність фінансових пірамід, не уточнюючи, яка це саме діяльність. Обумовлено це було серіями протестів, що мали місце у містах Албанії.

Мітингувальники вимагали повернення вкладів і відставки уряду, який вважали відповідальним. До протесту приєдналися студенти з двох найбільших університетів. Протестуючі вдерлись до будинку Національної інформаційної служби (SHIK) в місті Вльора. Трьох офіцерів даної служби витягли на вулицю і замордували, можливо подібна жорстокість до представників спеціальних служб обумовлена плеядою голів правління фінансових пірамід – це колишні представники державної безпеки (Populli Bashkim Driza; Gjallica – була створена трьома колишніми офіцерами державної безпеки). У березні 1997 року пішов у відставку прем'єр-міністр Олександр Мексі, а через день, президент Салі Беріша оголосив про введення надзвичайного стану, та хвиля протестів привела до анархії в країні і втрати контролю над її південною частиною.

Протестуючі заволоділи зброєю із залишених військовими складів. У містах Албанії почали формуватися спонтанно створені органи влади. Повстанці також створили центральну структуру – Національні збори громадської безпеки (Kuvendi Kombctar i Shpetimit Publik), але їх влада була ілюзорною. На початку березня албанський уряд втратив контроль над південною частиною країни і 13 березня повстання дійшло до столиці Тірани, яка деякий час перебувала в руках повстанців. В той же день з Албанії евакуювали іноземців, представників Міжнародного Валютного Фонду та Світового Банку. Як з'ясувалось пізніше деякі представники цих організацій також інвестували у фінансові піраміди в надії повернути свої кошти до їх падіння.

Незважаючи на знищення частини столиці та значну рецесію економіки ситуацію вдалось опанувати. Рада безпеки ООН змушена була вислати до Албанії військовий контингент у кількості 6 000 осіб, провівши операцію Альба (Alba). Через повстання загинуло декілька тисяч осіб, а сотні тисяч громадян втратили свої заощадження [10].

Зважаючи на кількість загиблих, це був найдорожчий прискорений урок фінансової грамотності, обумовлений безперешкодним розвитком фінансових пірамід та надією на можливість швидкого збагачення.

Висновки і перспективи.

Українські фінансові піраміди може і не поступаються за фінансовими об'ємами та кількістю залучених учасників зарубіжним аналогам та вже в процесі своєї діяльності формують лідерів, для яких є малоімовірним визнання власних фінансових втрат, що забезпечує мінімальне соціальне збурення. Відсутність відповідальності та моральних засад у членів піраміди, яким вдалось отримали прибуток, стимулює їх до активної участі в новостворених високоприбуткових проєктах.

Характеризуються фінансові піраміди ієрархічністю побудови, адже залучені учасники входять до складу певних груп, керівники яких отримують прибутки завдяки фінансовій складовій кожного нового приєднання, фактично – від підпорядкованих йому низових ланок. Головною ознакою фінансової піраміди як способу шахрайства є відсутність в організаторів намірів чи реальних можливостей виконати зобов'язання, і тому подальші виплати учасникам здійснюються не завдяки ефективній фінансовій діяльності компанії, а із нових внесків, де учасники стають жертвами шахрайства і водночас шахраями по відношенню до осіб на нижчих щаблях внутрішньої ієрархії.

В українському інформаційному просторі, а особливо інтернеті, практично постійно з'являються рекламні оголошення, насамперед на сайтах соціальних мереж, що містять швидкі та прості пропозиції щодо отримання прибутку, пов'язані з інвестиціями в різні «сертифікати», «інвестиційні пакети», «сертифікати про участь» або «освітні пакети» та в криптовалюту і навіть золото чи діаманти. Супровід подібного агресивним маркетингом, за участі знаменитостей, які автентифікують запропоновані зобов'язання у поєднанні із рівнем нормативно-правового регулювання та фінансовою грамотністю населення, формують значні перспективи для подальших досліджень даної тематики.

Список використаних джерел

1. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. New York: Norton Ic Company, 2009. 288 p.
2. Klapkiv J. The Use of Financial Risks Insurance to Launder Financial Resources in Ukraine. *Wiadomości Ubezpieczeniowe*. 2015. №4 (59). P. 125-131.
3. Berzinoe J. Financial Market and the Threat for European Security, *Baltic Rim Economies, Quarterly Review*, 2013. №7. P. 1-6.
4. Банах С., Немоскальов А. Шахрайство, вчинене способом фінансової піраміди (українські реалії). *Актуальні проблеми правознавства: Збірник наукових праць*. 2016. №3 (7). С.74-77.
5. Шахрайство на фінансовому ринку. Практичний посібник з протидії / за ред. В. Феценка. Київ. 2011. 424 с.
6. Masiukiewicz N. Piramidy finansowe. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 2015. 152 с.
7. Klapkiv L., Klapkiv J. Rynek ubezpieczeń na Ukrainie: główne problemy i czynniki determinujące jego rozwój. *Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych* № 2(24). 2017. P. 50-64
8. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування. Київ. 2010. 624 с.
9. Бабенко-Левада В., Скірко М. Заборона фінансових пірамід як шлях до припинення шахрайств на ринку фінансових послуг. *Ефективна економіка*. 2014. №5. URL: https://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/539/1/Babenko-Levada_Prohibition%20of%20the%20financial%20pyramid.pdf. (дата звернення: 25.03.2020).
10. Клапків Ю. Аналіз соціально-економічних мотивів участі в фінансових пірамідах. *Страхова справа*. 2016. №4 (64). С. 42-44
11. Zarzycka-Bienias R., Zarzycki M. The Role of Media in Informing the Public and Public Administration Bodies About Illegal Financial Pyramids. *Social Communication*. 2020. №6 (1). P. 18-27.
12. Darby M. In Ponzi We Trust, *Smithsonian Magazine*. December 1998. URL: <https://www.smithsonianmag.com/history/in-ponzi-we-trust-64016168/> (дата звернення: 25.03.2020).

13. Antonowicz P., Szarmach Ł. Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o. *Zarządzanie i Finanse*. 2013. Vol. 1. Part 2.

14. Клапків Ю., Мелих О. Трансформація діджиталізації ринку фінансових та страхових послуг. *Review of transport economics and management*. 2019. №2 (18). С. 83-89.

Статтю отримано: 27.03.2020 / Рецензування 08.05.2020 / Прийнято до друку: 20.06.2020

Vasily Demyanyshyn

Doctor of Economics, Professor, Professor

Department of Finance SI Yuri,

Ternopil National Economic University

Ternopil, Ukraine

E-mail: v.g.demianyshyn@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2140-1925

Yuriy Klapkiv

Ph.D. (in Economics), Associate Professor, Associate Professor

Department of Finance. SI Yuri

Ternopil National Economic University

Ternopil, Ukraine

E-mail: j.klapkiv@tneu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-9771-5357

SOCIO-ECONOMIC MOTIVATIONS FOR PARTICIPATION IN FINANCIAL FRAUD IN THE INSURANCE SERVICES MARKET

Abstract

Introduction. The issue of financial fraud, in particular in the market of insurance services and the motives for participation in them by individual participants who are able to recognize a possible financial pyramid and refuse to participate in it is especially relevant at the present stage of development of Ukrainian society. In developed countries, the problems of involvement and motives for participation in financial pyramids are paid much more attention than in Ukraine, where a potential consumer of a financial product is often left alone with the problem after the closure of a fraudulent project.

Methods. The methodological basis of the article is a dialectical-materialist approach, and during the research special general scientific methods were used: analysis and synthesis - in determining the motives of participation and relationships of participants in the financial pyramid; historical and legal - in disclosing the experience and consequences of the spread of fraud, in particular on the example of Albania.

Results. The article attempts to assess the factors that affect the relatively conscious participation of consumers in financial projects, with clear signs of a financial pyramid. We interpret the financial pyramid as: "the activity of the enterprise of the financial sphere, which is to accept funds for investment with a high level of return (at least at the level of declaration); however, this goal is not realized at all or to a sufficient extent, which causes a spiral of losses." We single out the motives for involvement in the structures, which during the operation of the payment of liabilities are made from the current investments of new clients (investors or partners) and the factors that determine the involvement in such structures of colleagues, family, friends and acquaintances and their financial resources.

Discussion. Aggressive marketing, which declares extraordinary profits, so large that their size precludes rational thinking and awareness of the fairness of distribution or financial enrichment, in the representation of celebrities who authenticate the proposed obligations in combination with the level of regulation and financial literacy significant prospects for further research on this topic. This situation allows us to predict a significant number of new participants in financial pyramids and exacerbation of financial fraud.

Keywords: insurance, financial pyramid, fraud, motives, factors.

References

1. Krugman, P. (2009). *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*. New York: Norton Ic Company.
2. Klapkiv, J. (2015). *The Use of Financial Risks Insurance to Launder Financial Resources in Ukraine*.

Wiadomości Ubezpieczeniowe, 4(59), 125-131.

3. Berzinoe, J. (2013). Financial Market and the Threat for European Security. *Baltic Rim Economies, Quarterly Review*, 7, 1-6.

4. Banakh, S., & Nemoskalov, A. (2016). Shakhraistvo, vchynene sposobom finansovoi piramidy (ukrainski realii) [Fraud committed by the method of financial pyramid (Ukrainian realities)]. *Aktualni problemy pravoznavstva: Zbirnyk naukovykh prats* [Current Problems of Jurisprudence: Collection of Scientific Works], 3 (7), 74-77.

5. Feshchenko, V. (Ed.). (2011). *Shakhraistvo na finansovomu rynku. Praktychnyi posibnyk z protydyi* [Financial market fraud. A practical guide to counteraction]. Kyiv, Ukraine.

6. Masiukiewicz, N. (2015). *Piramidy finansowe*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN.

7. Klapkiv, L., & Klapkiv, J. (2017). Rynek ubezpieczeń na Ukrainie: główne problemy i czynniki determinujące jego rozwój. *Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych*, 2 (24), 50-64.

8. Chernyavskiy, S.S. (2010). *Finansove shahryajstvo: metodologichni zasady rozsliduvannya* [Financial fraud: methodological principles of investigation]. Kyiv, Ukraine.

9. Babenko-Levada, V., & Skirko, M. (2014). Zaborona finansovykh piramid yak shliakh do prypynennia shakhraistv na rynku finansovykh poslug [Prohibition of financial pyramids as a way to stop fraud in the financial services market]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy], 5. eir.zntu.edu.ua. Retrieved from https://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/539/1/Babenko-Levada_Prohibition%20of%20the%20financial%20pyramid.pdf.

10. Klapkiv, Yu. (2016). Analiz sotsialno-ekonomichnykh motyviv uchasti v finansovykh piramidakh [Analysis of socio-economic motives for participation in financial pyramids]. *Strahova sprava* [Insurance Business], 4(64), 42-44.

11. Zarzycka-Bienias, R., & Zarzycki, M. (2020). The Role of Media in Informing the Public and Public Administration Bodies About Illegal Financial Pyramids. *Social Communication*, 6(1), 18-27.

12. Darby, M. (1998). In Ponzi We Trust, *Smithsonian Magazine*, December 1998. www.smithsonianmag.com. Retrieved from: <https://www.smithsonianmag.com/history/in-ponzi-we-trust-64016168/>

13. Antonowicz, P., & Szarmach, Ł. (2013). Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o. *Zarządzanie i Finanse*, 1, 2.

14. Klapkiv, Yu., & Melyx, O. (2019). Transformaciya didzhitalizacii rynku finansovykh ta straxovykh poslug [Transformation of digitalization of the financial and insurance services market]. *Review of transport economics and management*, 2 (18), 83-89.

Received: 03.27.2020 / Review 05.08.2020 / Accepted 06.20.2020

